

УДК 343.8

Гуцуляк Микола Ярославович,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
та оперативно-розшукової діяльності
Прикарпатського факультету
Львівського державного університету
внутрішніх справ

Бабан Лучіано Валентинович,
курсант 2-го курсу
Прикарпатського факультету
Львівського державного університету внутрішніх справ

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ТА ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ УМОВНО-ДОСТРОКОВОГО ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ ТА ЗАМІНА НЕВІДБУТОЇ ЧАСТИНИ ПОКАРАННЯ БІЛЬШ М'ЯКИМ

В статті досліджуються питання щодо нормативно-правових підстав та особливостей реалізації інституту умовно-дострокового звільнення від відбування покарання та заміни не відбутої частини покарання більш м'яким. Акцентовано увагу на правових та процесуальних проблемах, які виникають на практиці використання та застосування ст. 81 та 82 КК України.

Ключові слова. *Умовно-дострокове звільнення, заміна невідбутої частини покарання більш м'яким, строки відбутого покарання, сумлінна поведінка, виправлення особи.*

Постановка проблеми. Загальна частина кримінального права України включає в себе ряд самостійних інститутів, які вивчають та врегульовують різні за змістом та правовим полем відносини. Це інститут поняття та ознак злочину, співучасті у злочині, стадії злочину, система та види покарань, обставини що виключають злочинність діяння тощо. Одним із самостійних інститутів кримінального права виступає також інститут звільнення від покарання та його відбування (Розділ XII КК України, ст. ст. 74-85) [3, с. 197-215].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання та заміна невідбутої частини покарання більш м'яким досліджувалося як окремо, так і в комплексі з іншими видами звільнення від покарання у працях таких вчених, як Д. П. Водяникова, В. К. Дуюнова, М. А. Єфімова, С. І. Зельдова, С. Н. Сабаніна, Н. Ф. Саввіна, В. В. Скибицького, Ю. М. Ткачевського, В. М. Трубникова, Ю. В. Бауліна, В. М. Бурдіна, В. П. Ємельянова, І. Г. Богатирьова та інші.

Постановка завдання. Саме окремим питанням щодо нормативної невизначеності та неоднозначності реалізації на практиці застосування умовно-дострокового звільнення та заміни невідбутої частини покарання більш м'яким, ми приділимо увагу в нашій праці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нормативно-правове визначення законних підстав та умов застосування умовно-дострокового звільнення від відбування покарання та заміни невідбутої частини покарання більш м'яким передбачене, як

зазначалось попередньо, розділом 12 Загальної частини КК України – ст. 81 та 82 відповідно.

У відповідності до ч. 1 статті 81 КК України умовно-дострокове звільнення від відбування покарання може бути застосоване до осіб, що відбувають наступні види покарань:

- виправні роботи;
- службові обмеження для військовослужбовців;
- обмеження волі;
- тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців;
- позбавлення волі.

Застосоване умовно-дострокове звільнення від відбування покарання може бути за умови, якщо засуджений сумлінною поведінкою і ставленням до праці довів своє виправлення та фактично відбув наступні строки покарання:

1) не менше половини строку покарання, призначеного судом за злочин невеликої або середньої тяжкості, а також за необережний тяжкий злочин;

2) не менше двох третин строку покарання, призначеного судом за умисний тяжкий злочин чи необережний особливо тяжкий злочин, а також у разі, якщо особа раніше відбувала покарання у виді позбавлення волі за умисний злочин і до погашення або зняття судимості знову вчинила умисний злочин, за який вона засуджена до позбавлення волі;

3) не менше трьох чвертей строку покарання, призначеного судом за умисний особливо тяжкий злочин, а також покарання, призначеного особі, яка раніше звільнялася умовно-достроково і знову вчинила умисний злочин протягом не відбутої частини покарання.

За наявності законодавчих підстав особу може бути умовно-достроково звільнено повністю або частково не тільки від основного покарання, а й і від відбування додаткового покарання [3, с. 208].

З урахуванням положень ч. 1 ст. 82 Кримінального кодексу України, особам, що відбувають покарання у виді обмеження або позбавлення волі, у випадку, якщо поведінка засудженого свідчить про те, що він став на шлях виправлення невідбута частина призначеного йому покарання може бути замінена судом більш м'яким покаранням (громадські роботи, виправні роботи, обмеження волі). Цей напрямом правозастосовної діяльності може реалізовуватись після фактичного відбуття засудженим:

1) не менше третини строку покарання, призначеного судом за злочин невеликої або середньої тяжкості, а також за необережний тяжкий злочин;

2) не менше половини строку покарання, призначеного судом за умисний тяжкий злочин чи необережний особливо тяжкий злочин, а також у разі, коли особа раніше відбувала покарання у виді позбавлення волі за умисний злочин і до погашення або зняття судимості знову вчинила умисний злочин, за який вона була засуджена до позбавлення волі;

3) не менше двох третин строку покарання, призначеного судом за умисний особливо тяжкий злочин, а також покарання, призначеного особі, яка раніше звільнялася умовно-достроково і вчинила новий умисний злочин протягом не відбутої частини покарання [3, с. 210].

Порядок дострокового звільнення від відбування покарання, в тому числі на підставі ст. 81, 82 КК України регламентований ст. 154 КВК України, в ч. 3 якої встановлено, що стосовно засудженого, щодо якого відповідно до статей 81, 82 Кримінального кодексу України може бути застосоване умовно-дострокове звільнення від

відбування покарання або заміна невідбутої частини покарання більш м'яким, орган або установа виконання покарань надсилає подання до суду у порядку, встановленому кримінальним процесуальним законодавством. Адміністрація органу або установи виконання покарань після відбуття засудженим установленої Кримінальним кодексом України частини строку покарання зобов'язана в місячний термін розглянути питання щодо можливості представлення його до умовно-дострокового звільнення від відбування покарання або до заміни невідбутої частини покарання більш м'яким [2, с. 304].

Однак вказана норма не обґрунтовує позиції законодавця щодо розгляду питання УДЗ у місячний термін після відбуття необхідного строку. З цього приводу виникає запитання: Чому саме після відбуття встановлених строків покарання розпочинається місячний термін розгляду можливості застосування УДЗ, а не завчасно – за місяць до спливу строків. Адже в цьому випадку засуджений на момент фактичного відбуття зазначених строків, в залежності від ступеня тяжкості вчиненого злочину, та за умови позитивного висновку комісії, може бути в судовому порядку умовно-достроково звільнений. За таких реалій при позитивному рішенні суд виносить постанову про заміну чи звільнення завчасно, а безпосередньо саме звільнення відбувається в день, коли спливає термін, який необхідно відбутися (1/2, 2/3, 3/4 – 81 КК України; 1/3, 1/2, 2/3 – 82 КК України).

Одна, враховуючи практичні реалії законодавче закріплення такої норми може завести у безвихідне становище адміністрацію установи, виходу із якого вона при всьому своєму бажанні не зможе знайти. Адже на практиці з моменту першого засідання комісії і до реального звільнення проходить як правило більше часу, ніж місяць. Окрім цього, після комісії установи матеріали передаються у спостережну комісію, а потім лише до суду, який на протязі 10 днів призначає справу до розгляду. Потім потрібно ще 7 днів, щоб постанова набула чинності. Безумовно, що комісія установи, а тим більше спостережна комісія при Районній державній адміністрації не будуть засідати щодня, щоб підлаштовуватись під терміни кожного засудженого.

Іншою проблемою, яка має місце на практиці реалізації окремих норм інституту звільнення від відбування покарання чи заміни невідбутої частини покарання більш м'яким, є питання щодо підрахунку термінів фактичного відбування засудженим покарання у тому випадку, якщо засуджений однією пільгою вже скористався (82 КК України – заміна невідбутої частини покарання більш м'яким) і є правові підстави застосовувати іншу (81 КК України – умовно-дострокове звільнення). В жодній правовій нормі (Кримінальному, Кримінально-виконавчому, Кримінальному процесуальному кодексах, Постанові Пленуму Верховного Суду України) не визначено з якого моменту здійснюється обчислення фактичного відбуття покарання: чи з моменту початку відбуття покарання призначеного в порядку заміни невідбутої частини покарання більш м'яким, чи з моменту початку відбуття призначеного строку основного покарання, що безумовно призводить на практиці до певних проблем.

Також заслуговує на дискусію питання процедури забезпечення звільнення засудженого, який на момент винесення судом рішення про УДЗ перебуває в установі виконання покарання закритого типу. Нормами КПК України (п. 1 ч. 2 ст. 539) встановлено, що відповідне подання розглядає місцевий суд, в межах територіальної юрисдикції якого засуджений відбуває покарання [1].

За результатами розгляду подання суд постановляє ухвалу, яка може бути оскаржена в апеляційному порядку (ч. 5 ст. 539 КПК України) протягом 7 днів з дня її оголошення (п. 2 ч. 2 ст. 395 КПК України) [1].

Застосування на практиці зазначених норм законодавства призводить до того, що при таких умовах рішення суду заздалегідь буде виконане з порушенням. Так, в ухвалі про умовно-дострокове звільнення суд вказує про звільнення засудженого умовно-достроково на невідбутий термін, при цьому зазначається конкретний термін в роках, місяцях і днях, який вираховується на момент винесення зазначеної ухвали. Але засудженого із зали суду не звільняють, оскільки судові рішення повинно набрати законної сили. А відбудеться це не раніше, ніж через 8-11 днів, тому що після закінчення строку подання апеляційної скарги ще потрібно 1-3 дні для того, щоб суд надіслав розпорядження про виконання судового рішення до установи (ч. 1, 2 ст. 535 КПК України) [1].

Виходить, що термін фактичного дострокового звільнення засудженого не відповідає терміну, вказаному в ухвалі суду. Виникає закономірне запитання: навіщо допускати таку невідповідність у випадку, коли під час судового розгляду про умовно-дострокове звільнення засудженого подання підтримали всі учасники процесу?

Інше питання коли місце мають обґрунтовані заперечення, чи відмова суду у застосуванні умовно-дострокового звільнення, тоді цілком логічним є надання законодавцем можливості та права засудженому на оскарження прийнятого рішення.

Висновки. З урахуванням викладеного, ми висловлюємо думку про те, що у випадку позитивного рішення необхідно таку категорію засуджених необхідно звільняти із зали суду, адже всі зацікавлені сторони, які приймають участь у судовому засіданні підтримують подання адміністрації про застосування пільги, тому і подальших перепон на шляху забезпечення виконання вимог рішення суду не буде і не може бути.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/page17>.
2. Науково-практичний коментар до Кримінально-виконавчого кодексу України / І. Г. Богатирьов, О. М. Джужа, О. І. Богатирьова, Є. М. Бодюл та ін., За заг. ред. докт. юрид. наук, проф. І. Г. Богатирьова. – К.: Атіка, 2010. – 344 с.
3. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – 9-те вид., переробл. та допов. – К.: Юридична думка, 2012. – 1316 с.
4. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2002 р. № 2 «Про умовно-дострокове звільнення від відбування покарання і заміну невідбутої частини покарання більш м'яким» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.scourt.gov.ua/.../A6E4EAA7324AD045C.

Гуцуляк Н. Я., Бабан Л. В. Нормативно-правовые основания и практика применения условно-досрочного освобождения от отбывания наказания и замена неотбытой части наказания более мягким

В статье исследуются вопросы нормативно-правовых оснований и особенностей реализации института условно-досрочного освобождения от отбывания наказания и замены неотбытой части наказания более мягким. Акцентируется внимание на правовых и процессуальных проблемах, возникающих на практике использования и применения ст. 81 и 82 УК Украины.

Ключевые слова. Условно-досрочное освобождение, замена неотбытой части наказания более мягким, сроки отбытого наказания, добросовестный поведение, исправление лица.

Gutsuljak N. Y., Baban L. V. Normative legal basis and practice of parole from serving the sentence and replace the unserved part of the punishment milder

The article deals with some issues concerning the norm-setting and legal grounds and peculiarities for realization of the institute of conditional and pre-term release from serving punishment and substitution of the not-finished term of penalty by more easy one. Attention is being accented on legal and procedural problems arising in the practice of use and application of the articles 81 and 82 of the Criminal Code of Ukraine.

Keywords: conditional and pre-term release, substitution of the not-finished term of penalty by more easy one, terms of finished penalty, conscientious conduct, correction of person.

